

Mandamus Emirnamesi ve Kıbrıs Türk Hukukundaki Yeri

Emete GÖZÜGÜZELLİ 

Doç, Dr. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, Lefkoşa, KKTC,
emete.gozuguzelli@asbu.edu.tr (Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

Makale Bilgileri	ÖZ
<p>Makale Geçmişi Geliş: 03.03.2022 Kabul: 19.12.2022 Yayın: 22.12.2022</p> <p>Anahtar Kelimeler: Mandamus, İngiliz Hukuku, Kıbrıs Türk Hukuku, Emir, Kamu Yararı.</p>	<p>Yargı denetimi, kamu hukukumuzun temel taşıdır. Yargı denetimi yoluyla Yüksek Mahkeme, kamu yönetimine önemli bir katkı sağlamaktadır. Hakları, yükümlülükleri veya çıkarları kanunla korunan veya tanınan herhangi bir mahkeme veya başka bir kamu otoritesinin kararından etkilenen her kişi, kanuna uygun olarak, bu kararın yargısal denetimi için yargıya başvurma hakkına sahiptir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde anayasal zeminde öngörülen Emirnamesi İlkesi İngiliz Dönemi'nden beri Kıbrıs'ta uygulanmaktadır. Bu çalışmada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 1985 Anayasasında yer alan 151. madde 3. fıkrası kapsamında öngörülen Mandamus Emirnamesi incelenmiş ve halen dar çerçevede uygulanma alanı olduğuna değinilmiştir.</p>

Mandamus Ordinance and Its Place in Turkish Cypriot Law

Article Info	ABSTRACT
<p>Article History Received: 03.03.2022 Accepted: 19.12.2022 Published: 22.12.2022</p> <p>Keywords: Mandamus, English Law, Turkish Cypriot Law, Order, Public Interest.</p>	<p>Judicial review is the cornerstone of our public law. Through judicial review, the Supreme Court makes an important contribution to public administration. Every person affected by the decision of any court or other public authority whose rights, obligations or interests are protected or recognized by law has the right to apply for judicial review of that decision, in accordance with the law. In the Turkish Republic of Northern Cyprus, the principle of Orders envisaged on the constitutional basis has been implemented in Cyprus since the British period. In this study, an evaluation has been made on the mandamus ordinance envisaged within the scope of the 3rd paragraph of article 151 of the 1985 Constitution and stated the principle which is used by the narrow framework since its application.</p>

Atıf/Citation: Gözügüzelli, E. (2022). Mandamus Emirnamesi ve Kıbrıs Türk Hukukundaki Yeri, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), s.788-812.

Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. // This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.



"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Yüksek Mahkeme'nin asli yetkisi 15 Kasım 1985'te onaylanan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Anayasası Yargı - Dördüncü Bölüm'de ifade edilir. Bu kapsamda Yüksek Mahkeme, Anayasanın 151. maddesi (3) fıkrası uyarınca İngiliz hukukundan kaynaklanan **certiorari** (iptal emri), **prohibition** (yasaklayıcı emir), **mandamus** (zorlayıcı emir), **habeas corpus** ve **quo warranto** emirnamelerini isdar etme yetkisi vardır. Bu emirnamelerin yargısal ve yönetsel yetki kullanan organların denetimini *Yüksek Mahkeme* yapabilmektedir. Anılan emirnamelerin her biri farklı uygulamaların denetlenmesini sağlar.

KKTC Anayasası madde 152'ye dayanarak Yüksek İdare Mahkemesi nezdinde idari davalar ele alınarak incelenmekte (Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası madde 117(3)) ve hüküm verilmektedir. Burada Yüksek İdare Mahkemesi'nin huzurunda görülen davaların, bizzat yetki temelinde idarenin eylem, işlem, karar veya ihmallerinden kaynaklı meseleler genellikle aşağıdaki şekildedir:

- a) *Anayasaya aykırılık olması,*
- b) *Var olan mevzuat veya yasalara aykırılık bulunması,*
- c) *Herhangi bir surette yetki aşımı durumu olması,*
- d) *Var olan yetkilerin kötü kullanılması.*

KKTC hukukunda *idari davalar, anayasa ve ceza davaları* kamu hukukunun parçası olarak ele alınmaktadır. Diğer meseleler, örneğin kişiler arası uyuşmazlıklar, sözleşmeler, akitler, haksız fiiller v.b. haller hukuk davalarının parçasıdır.

İdarenin eylem ve işlemlerinde hukuka aykırılık meselesi söz konusu olduğunda bu işlemleri **iptal etmek** veya **önlemek** ya da **yapılması gereken işlem ve eylemlerin hayata geçirilmesini sağlamak** amacıyla idareye Yüksek Mahkeme tarafından emirler verilmesini sağlamak, emirname ilkesinin parçasıdır. Esasen, İngiliz hukukundan kaynaklanan emirnameler, Kıbrıs hukuk sisteminde halen uygulanmaktadır. Bilindiği üzere, İngiliz hukukunda *yargı birliği* ilkesi söz konusu olup, idarenin denetimi dahil tüm yargısal görevleri tek bir adli yargıda görülerek bunların kararlarının aynı yüksek mahkemelerde temyiz edilebilmektedir. Kıbrıs Türk hukuk sisteminde Yüksek Mahkeme: Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Yüksek İdare Mahkemesi¹, Yüce Divan olarak görev yapmaktadır. KKTC Anayasası 143. maddesine göre, Yüksek Mahkeme'nin yedi üyesi ve bir başkanı vardır. Başka bir anlatımla, KKTC yargısında tek bir Yüksek Mahkemesi

¹ Yüksek İdare Mahkemesi idarenin herhangi bir yetki kullanımında (organ, makam veya kişi) karar, kişi veya ihmalinin yasalar veya anayasada öngörülen hükümlere aykırı olarak ya da yetkinin kötü maksatla kullanılması veya bu durumun anlaşılması halinde meşru menfaati zarar gören ya da olumsuz etkilenen kişilerin bu işlem veya kararı, idari bir dava olarak Yüksek Mahkemeye taşınmasıdır. Tek yargıç veya üç yargıçlı davalara bakılabilir. Tek yargıcın verdiği kararı istinaf ederek üç yargıcın değerlendirmesi ile karar kesin olur. Başvuru hakkı söz konusu olan karar veya işlemde ya da ihmalden meşru menfaati doğrudan doğruya zarar gören ve olumsuz yönde etkilenen kişilere aittir.

vardır ve Türk yargılama sisteminde var olan ayrı yargılama birimleri ve uzmanlaşmış kadrolamalar² KKTC hukukunda bulunmamaktadır³.

Bu çalışmada, mandamus emirnamesi ele alınarak KKTC yargılaması gösterilecektir. Mamafih mandamus konusunda 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası dönemi, 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası Döneminde yer alan mandamus ve kaldırılan Fası 17 (Yasa 17) detaylarına odaklanılmamıştır⁴.

Çalışmanın ilk bölümünde, *Yüksek Mahkeme Emirnameleri* özetle açıklanmıştır. İkinci bölümde, *Mandamus Emirnamesi* kısa tarihçesi ele alınmış ve çıkarılması hususunda gerekli olan unsurlar izah edilmiştir. Üçüncü bölümde, KKTC yargısı tarafından uygulanan *Mandamus Emirnamesi* değerlendirilmiştir. İlaveten başvuru şartları belirtilerek adaleti sağlama fonksiyonu ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, olağanüstü çözüm yolu olarak görülen mandamus konusu analiz edilmiştir. Sonuç olarak ortak hukuk sisteminin parçası olarak görülen mandamus, İngiliz koloni yönetiminin uygulaması olup, Kıbrıs Türk hukuk sisteminde uygulaması değerlendirilmiştir.

I. KKTC'DE YÜKSEK MAHKEME EMİRNAMELERİ

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 38. Maddesi, İngiltere'deki Common Law (**Ahkamı Umumiye**) ilkelerinin KKTC Mahkemeleri tarafından da uygulanabileceğini öngörmektedir. Bu nedenle daha önce de ifade edildiği üzere Yargıtay, İngiltere Yüksek Mahkemesinin yapabildiği gibi Mandamus emri verme yetkisini haizdir⁵.

KKTC hukuk sisteminde Mandamus başvuruları 1964 öncesi yürürlükte olan İngiliz Yüksek Mahkeme Nizamlarının ilgili maddelerine ve KKTC Anayasa'nın 151(3) maddesi ve dayanılarak yapılabilmektedir⁶.

KKTC Anayasasının 151. Maddesi 3. Fıkrası ile Yargıtay'ın yetkileri şu şekildedir:

“(3) Yetkisiz tutuklamanın kaldırılması için emirname (*Habeas Corpus*), bir yetkinin kullanılmasını sağlamak için emirname (*mandamus*), herhangi bir mahkeme veya yargı niteliğinde yetki kullanan herhangi bir makamın yanlış bir kararının uygulanmasını önlemek için emirname (*Prohibition*), bir makamın herhangi bir yetkiye dayanılarak işgal edildiğinin soruşturulmasına ilişkin emirname (*quo warranto*) ve herhangi bir mahkeme veya yargı niteliğinde yetki kullanan herhangi bir makamın kararının iptali için emirname (*certiorari*) çıkarmaya münhasıran Yüksek Mahkeme, Yargıtay olarak yetkilidir”⁷.

A. Habeas Corpus Emirnamesi

Hukuk ilkelerine göre yasanın veya yasada yer alan hükümlerin tefsiri, yasadaki hükümlerin gayeleri göz önünde tutularak yapılır. Yasa hükümlerinde yer alan kelime veya

² Erhurman, Tufan, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku*, Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Işık Kitapevi, Kıbrıs 2012, s.189-223.

³ Turhan, Turgut “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, AÜHFD 2008, ss.253-283, s.278.

⁴ Bu konuda bakınız: Erhurman, 2012.

⁵ Necatigil,Zaim, *Anayasa ve Yönetim Hukukunu Esasları*, Işık Kitapevi, Lefkoşa, 2015, s.321; Yargıtay Asli Yetki 6/1998 D.1/1998, Yargıtay/ Asli Yetki: 1/2015 D.1/2017.

⁶ Necatigil, 2015, s.321.

⁷ KKTC Anayasası,1985.

ibarelerin anlamı kendi kendilerine açık, belli ise ve muğlâk değilse bu gibi kelimeler veya ibarelere alelâde veya tabii anlamları verilir.⁸ Ceza hukukumuzun bir devamı ve parçası olan infaz kuralları ile cezaların infazı sırasında yapılan işlem ve kararlar idari yargı sahası dışında olup bu mahkemenin yetkisi dahilindedir. Nitekim Anavatan Türkiye’de de ceza infazı ile ilgili konular ve bunlardan doğan ihtilâflarda yetkili mahkemeler ceza mahkemeleridir. Profesör Sıddık Sami Onar özel hukuk ile kamu hukukunun mukayesesini yapıp iki hukuk sistemi arasındaki irtibatı izah ederken ceza hukukunun tamamen ayrı olduğunu vurgulamaktadır. Cilt I sayfa 113’de şöyle denmektedir:

“Ceza hukuku ise mevzu ve esas bakımından idare hukukundan çok farklı olmakla beraber aralarında sıkı bir alaka vardır; Devletin idari faaliyetlerinden bir çoğu suç işlenmesine mani olmak içindir. Mani zabıta ve teşkilatının hedefi bundan ibarettir. Buna mukabil İdare Hukukunun bir çok kaidelerinin müeyyidelerini cezai müeyyideler teşkil eder. Bu suretle bu iki hukuk branşı karşılıklı yardımları ile birbirlerini ikmal ve aynı suretle hukuki emniyet gayesine hizmet ederler.”⁹

Ceza infaz kuralları ceza hukukumuzun bir devamı olduğuna göre bunların uygulanmasında yapılan işlemler in de genelde idari yargı sahası dışında olması gerekir. Ne var ki geçmişte af yasaları ve cezaların infazından doğan ihtilâflarda Yüksek Mahkemeye Yüksek İdare Mahkemesi olarak başvuruda bulunulmuştur.

Yüksek Mahkeme tarafından yetkisiz tutuklanma konusunda verilen emirnamedir. Başka bir ifadeyle, şayet bir kişi yetkisizce tutuklanırsa **habeas corpus** emirnamesi ile bunun önüne geçilir. Burada idarenin kullandığı yetki adaletin dışına çıkan bir tutuklama ise bu yola başvurulacaktır. Burada mesele ceza davalarına ilişkin olması hasebiyle, KKTC’de ceza davalarının iki şekilde açılabilirdiğini belirtmekte fayda olacaktır. İlk yol *sulh ve sukün* içinde *şikâyet* ile açılan davalardır. İkinci yol ise şikâyet olmaksızın, kamu düzenine tehdit gerekçesiyle açılan davalardır. Kanuna ve kamu düzenine aykırı bir eylem içinde bulunulduğunda ve kanunda öngörülen suçlar kapsamında bir fiil işlendiği durumlarda o kişi/ler aleyhine ceza davası açılır. Böyle bir olayda ilgili suç fiili gerçekleşmiş ise olay polise intikal ettiği an polisin derhal incelemelerde bulunup soruşturma başlatması gerekir. Başka bir ifadeyle, suç fiili konusunda polisin ceza davası açması için bizzat işlemleri başlatması gerekir. Bu durumda, bireysel manada kişiyi ilgilendiren durumda genel olarak polise şahsen yapılan şikâyet başvurusunda gerekli tutanak tutulduktan sonra polis karşı tarafı ifadeye çağırır, kanuna aykırı fiiller varsa tespit edilir ve ceza davası açılır. Polisin hazırladığı dosya Başsavcılığa gönderilir ve uygunluğu halinde dosya ceza davası kapsamında Başsavcılık tarafından açılır. Dosya içerisinde şahısların ifadeleri ve polis tarafından yapılan araştırmada yer alan bulgular yer alır. Mesele kamu düzenine aykırı olduğu hallerde ifade alınmaya dahi gerek yoktur.

Bu süreçte, kişinin hukuka aykırı şekilde hürriyetinden yoksun kalması durumu oluşması halinde hiç beklemeden *Habeas Corpus Davası* için mahkemeye gidebilir. Mahkeme tarafından, tutuklanan kişinin hukuka uygun veya başka bir şekilde gözaltına alınıp alınmadığını inceleyebilmesi için tutuklanan kişinin huzuruna çıkarılmasını emreder. Mahkeme, kişinin

⁸ İstida No: 1/75, YKKTC Yüksek Mahkeme, Asli Yetki, 21 Ekim 1975.

⁹ D.1/90 Yargıtay/Asli Yetki 1/90.

yasadışı olarak gözaltına alındığına ikna olursa, serbest bırakılması için emir verebilir. Habeas corpus emri, tutuklu bir kişinin yargıç önüne çıkarılmasını veya mahkemeye çıkarılmasını gerektiren bir emirdir (mahkeme kararı). Habeas corpus ilkesi, bir mahkûmun hukuka aykırı gözaltından, yeterli neden veya kanıttan yoksun tutukluluktan salıverilmesini sağlar. Çözüm, mahkum tarafından veya mahkumun yardımına gelen başka bir kişi tarafından aranabilir.

Burada yargıç kaidelerinden bahsetmekte fayda vardır. Ceza Usul Yasası'nın kapsamına giren bu konu İngiltere'de *Queen's Bench* yani ifade alımlarıyla ilgili kaidelerdir. Buna "Yargıç Kaideleri" denir. İngiltere'de alınan ifadelere olduğu kadar KKTC dahilinde alınan ifadelere de uygulanmaktadır. Yargıç kaideleri dokuz tanedir. Bu kaidelerin biri de tutuklu kişilere nasıl davranılması gerektiği yönündedir. Burada habeas corpus ile arzulanan maksadın devletin en önemli gücü olan kolluğun veya devletin keyfi eylemlerine karşı bireysel özgürlüğü koruyan önemli bir hukuki araç olmasıdır.

"1898 Queen's Bench, Ex Parte Dorothy Hopkins davasında olduğu gibi, polis dışı otoritelere de genişletilmiştir..."¹⁰ Dolayısıyla, yetki meselesi kapsamında habeas corpusun keyfi idari işlem ve eylemle kişinin özgürlüğünden alıkonulamayacağına dair bir güvence olarak görülmektedir.

Ex parte Mooney davasında Batı Virginia Yüksek Mahkemesi şu şekilde ifade etmiştir:

*"Habeas corpus'un emri, iki farklı dava sınıfına uygulanabilir. Birincisi, kısıtlama veya alıkoymanın özel makam tarafından yapıldığı hallerde; ve ikincisi, gözaltının yasal süreç kapsamında taahhülle gerçekleştirilmesidir. İkinci sınıf, bu durumda dikkate alınması gereken tek şeydir. Bu sınıfta yargı yetkisi, genel anlamda, doğası gereği yüksek mahkemedir; çünkü bireyin hapsedilmesi kararı her zaman habeas corpus emri başvurusundan önce gelmelidir; ve ilam her zaman bu kararın gözden geçirilmesi amacıyla olmalıdır ve bu nedenle doğası gereği temyizdir."*¹¹

Diğer taraftan şartlı tahliye yasası kapsamında mesele ele alınır. Yargıtay/Asli Yetki 7/91 sayılı kararda, Habeas Corpus için şöyle denmiştir:

*"Anayasa'ya göre bir "Habeas Corpus" emirnamesi verilmesi için ortada bir gayriyasal, yetkisiz tutuklamanın mevcut olması gerekir. Bu nedenle Müstedinin istidasında başarılı olabilmesi için Müstedaaleyh tarafından gayriyasal ve yetkisiz olarak tutuklanmakta olduğunu ispat etmesi gerekir."*¹²

Yargıtay'a göre anılan prensipler, Habeas Corpus Emirnamesi için istida dosyalanmasına izin verilse de, yetkisiz tutuklamanın kaldırılması emirnamesinin ısdarı için aranan unsurları ihtiva etmektedir. Böyle bir istidanın dosyalanabilmesi için izin talep edildiğinde, ilk mahkeme hangi esaslardan hareketle izin vermeli veya reddetmelidir? Yetkisiz tutuklamanın kaldırılması için gayriyasal ve yetkisiz tutuklamanın mevcudiyeti arandığına göre, böyle bir tutuklamanın varlığını

¹⁰ Kapoor, Tanu, "Analysis of Types of Writs under Constitution of India: Landmark Cases", *Latest Laws*, 2020: <https://www.latestlaws.com/articles/analysis-of-types-of-writs-under-constitution-of-india-landmark-cases-by-tanu-kapoor/> (Erişim Tarihi: 3.09.2022)

¹¹ E. R. S., "Habeas Corpus as a Method of Review: Prohibition: Mandamus", *Michigan Law Review*, Vol. 41, No. 5, Nisan, 1943, ss. 937-943.

¹² D. 1/2015 Yargıtay/Asli Yetki/İstinaf:1/2014 (Yargıtay/Asli Yetki Dava No:18/2014).

ortaya koyabilecek yeterli sebebin bulunduğuna mahkemenin ikna olması halinde, çift taraflı istida dosyalanmasına izin verilmelidir¹³. Buna göre, ilk derece mahkemesinin, müstedinin izin talebini değerlendirirken, gayriyasal ve yetkisizce tutulduğunu gösterecek yeterli sebebin bulunduğu sonucuna varabilmesi için, serdedilen olguları değerlendirmesi ve bu konularda bulgu yapması gerekir. İlk derece mahkemesinin burada dikkat etmesi gereken husus, izin verilmiş gibi istidayı esastan karara bağlayacak nitelikte bulgu yapmamasıdır. Ancak, ilk derece mahkemesinin ulaştığı sonuç, aksine karar verilmesi mümkün olmayan ve başka türlü yorumlanması imkânsız veya yoruma muhtaç olmayacak kadar açık olan bir hususu ihtiva ediyorsa, böyle bir sonuca izin aşamasında ulaşıldığı gerekçesiyle karar hatalı sayılmaz. Burada gözetilmesi gereken nokta, izin müracaatı reddedilen müstedinin, mahkemeye başvurma hakkının olumsuz yönde etkilenmemesidir. İlk derece mahkemesi, huzurundaki istidayı değerlendirirken, önüne çıkabilecek hukuki soruna göre yorum kaidelerini kullanabilir, maddi ve hukuki olguları bu çerçevede yorumlayabilir. Bunu yapmasında hukuki bir engel yoktur¹⁴.

Habeas Corpus emirnamesi verileceği zaman mutlaka hukukun ilkelerine göre ve ilgili yasanın ya da yasada yer alan hükümler doğrultusunda amaç tespit edilerek tasnif edilmelidir. Burada önem arz eden husus yasada her alan hükümlerin açık ve belirgin halinin alalede veya tabii manada kelimelerin anlamlandırıldığıdır.

B. Prohibition Emirnamesi

Yasaklama Emri: Yasaklamak veya durdurmak anlamına gelir. Bu Emir, bir alt mahkeme veya bir organ, *kendisine verilen sınırları veya yetkileri aşmaya çalıştığı*nda verilir. Bir üst mahkeme tarafından alt mahkemeye verilebileceği gibi Yüksek Mahkeme tarafından yargı yetkisi dışında bir eylemde bulunulmasını yasaklayan bir emirdir. Bu emrin yayınlanmasından sonra alt mahkemede işlemler durur. Yasaklama Emri, Yüksek Mahkeme tarafından herhangi bir alt mahkemeye verilir ve ikincisinin hukuki yargılama yetkisinin olmadığı belirli bir davada yargılamaya devam etmesini yasaklar. Mandamus Emri belirli bir şeyin yapılmasını emrederken, yasaklama Emri esasen hareketsizliği emreden ve alt mahkemeye yöneliktir. Yüksek Mahkeme, bu emri yalnızca temel bir hakkın etkilendiği durumlarda yayınlatabilir. Başka bir ifadeyle, yasaklama kararı, öncelikle, bir alt mahkemenin veya mahkemenin önünde bekleyen davalarda yargı yetkisini aşmasını veya doğal adalet kurallarına aykırı hareket etmesini önlemek için verilir. Bir üst mahkeme tarafından, alt mahkemelere, yasal olarak kendisine verilmeyen bir yargı yetkisini gasp etmeleri veya başka bir deyişle, alt mahkemeleri kendi yetki sınırları içinde kalmaya zorlamaları için verilir. Bu nedenle, emir, yetki aşımının olduğu ve yargı yetkisinin bulunmadığı her iki durumda da verilir. Kısaca, yargı veya yasama işlevlerine karşı verilebilir.

Prohibition herhangi bir mahkeme veya yargısal nitelikte yetki kullanan bir makamın başka bir ifadeyle bakan ya da kamu kuruluşunun veya bir mahkemenin yetkisini aştığı durumlarda ya da yanlış bir kararının uygulanmasını engellemek için emirname çıkarmak anlamına gelse de burada amaç *ultra vires* yani yetki aşımı hususunda ya da doğal adalet ilkelerinin ihlali oluşan hallerde bunlara prohibition emirnamesi ile engel olmaştır. İptal emrinde olduğu gibi hukuki hataların düzeltilmesi bu emirnamede olmaz. Esasen prohibition her ne kadar ara emir

¹³ D. 1/2015 Yargıtay/Asli Yetki/İstinaf:1/2014.

¹⁴ D. 1/2015 Yargıtay/Asli Yetki/İstinaf:1/2014.

(injunction) benzese de yasaklayıcı emir ile meydana gelecek olan hukuka aykırı kararların önlenmesini hedeflemektedir.

Asli Yetki 8/78'de sayfa 4, para 4'de "prohibition" emirlerinin ne gibi hallerde verilebileceği aşağıda serdedildiği şekilde belirtilmiştir:

*"'Prohibition' yetki yokluğu veya yetki aşımı için çıkarıla-bileceği gibi, doğal adalet kurallarına uyulmadığı zaman da kullanılabilir. Yetki yokluğu veya yetki eksikliği dosyadan (on the face of the proceedings) açıkça görülebiliyorsa 'prohibition' emirnamesi bir hak olarak çıkarılır. Bu gibi hallerde 'prohibition' gecikme olsa bile, herhangi bir zaman, hatta hükümden sonra bile, çıkarılabilir. Eğer yetki yokluğu veya yetki eksikliği dosyadan açıkça görünmüyorsa, emirnamenin çıkarılması Mahkemenin takdirine bağlıdır. Mahkeme takdir hakkını kullanırken, emirnameyi talep etmekte gecikme olup olmadığını, gecikmenin ne kadar olduğunu ve diğer başka hususları dikkate alır."*¹⁵

Yargıtay/Hukuk 7/81'de ise sayfa 3, para.2'de şöyle denmiştir:

"Teati edilen takrirlerin kapsamadığı hususlar için Mahkemenin hüküm vermeye yetkisi olmadığı açıktır... Tüm bu nedenlerden dolayı alt mahkemenin yetkisini aşarak vermiş olduğu hükmün iptal edilmesi gerekir."

1901 2 K.B., s.833'de yayınlanan Alderson v. Palliser and another davasında sayfa 836'da şöyle denmektedir:

"Yargılamalar karşısında beliren bir yetkisizlikten feragat edilemez bir alt Mahkemedeki yargılamalar karşısında yargı yetkisinin bulunmaması halinde, Mahkeme yasaklama kararı vermek zorundadır. Başvuran yargılamada mütalaa vermiş olsa bile."

Halsbury, 3. baskı, Cilt II, s.115'de ise şöyle denmektedir:

*"Ne zaman yasak hak olarak. Yargılamadaki kusurun zahiren belli olması ve başvurunun taraflardan biri tarafından yapılması hâlinde, karar haktan doğar ve takdire bağlı değildir. İhtilafli konunun küçüklüğü ve başvuru sahibinin gecikmesi, kendi başlarına bir ret gerekçesi değildir. Bununla birlikte, yetki kusuru açık olmadıkça bu kararın hak iddia edilemeyeceği gibi, kural olarak, iddia edilen kusurun savunmada yapılacak bir değişiklik olması durumunda da verilmeyecektir."*¹⁶

Alıntısı yapılan kararlardan da görülebileceği gibi bir kişi hükmün çıkmasına rıza gösterse ve itirazda bulunsa dahi tutanaklardan Mahkemenin yetkisizliği açıklıkla görülebilirse hükmün çıkmasından sonra aradan zaman geçmesine de bakılmaksızın isendiği şekilde bir "prohibition" emri verilmesi gerekir. İlgili kişinin yetkisizlik nedeni ile istinaf etmemiş olması ya da aynı zamanda istinafa baş vurması istenen emrin verilmesine engel değildir.

C. Certiorari Emirnamesi:

Kelimenin tam anlamıyla certiorari, daha yüksek bir Mahkemenin bir alt Mahkemesinin kararını gözden geçirdiği bir emir anlamına gelir. Başka bir ifadeyle, Certiorari Emri, Yüksek

¹⁵ D.1/84 Yargıtay/Asli Yetki 3/83.

¹⁶ D.1/84 Yargıtay/Asli Yetki 3/83.

Mahkeme tarafından konuyu uygun şekilde değerlendirilmesi için bazı alt mahkemelere verilir. Certiorari Emri, bir alt mahkeme tarafından verilmiş olan emri bozmak için Yüksek Mahkeme veya herhangi bir Yüksek Mahkeme tarafından verilebilir. Başka bir deyişle, yasak daha erken bir aşamada mevcutken, Certiorari daha sonraki bir aşamada benzer gerekçelerle kullanılabilir. Yasak ilamının bir alt mahkeme nezdinde takibata gidilmesi sırasında mevcut olduğu, Certiorari'ye ancak emir veya kararın açıklanmasından sonra başvurulabileceği de söylenebilir.

İhtarname yargı organlarına aittir Bir certiorari ilamının verilmesine ilişkin temel ilkelerden biri, ilamın yalnızca hukuki işlemlerin geçerliliğini kaldırmak veya hüküm vermek için kullanılabilir. Hukuki işlemler ifadesi, idari organlar veya makamlar veya bu tür işlevleri yerine getirmekle yükümlü kişiler tarafından yargı benzeri işlevlerin yerine getirilmesini içerir.

Certiorari emri, aşağıdaki gerekçelerle verilebilir:

1. Yetki eksikliği veya fazlalığı olması durumunda, yargı hatalarını düzeltmek için adli yargı işlevi gören bir organa verilir, bir alt mahkeme veya mahkemenin yetkisiz olup veya yetkisiz hareket etmesi durumu öne çıkar. Yetkisizlik, konunun niteliğinden kaynaklanabilir . Yetkisizlik ayrıca bir ön kovuşturmanın olmamasından veya mahkemelerin yetkisinin kullanılması için gerekli bazı özel olguların varlığından da kaynaklanabilir.

2. Kayıtlarda görünen hukuk hatasını düzeltmek için de ilam verilir. Ancak bir olgu hatasını düzeltmek için verilemez. Kayıtlara bakıldığında görünen bir hukuk hatasının ne olduğu mahkemeler tarafından her davanın olgularına göre kararlaştırılacaktır.

3. Doğal adalet ilkesinin göz ardı edilmesi

Dolayısıyla *Ceritorari* de herhangi bir mahkeme veya yargısal yetki kullanan bir makamın kararının iptali için emirname çıkarmak anlamına gelmekte olsa da *prohibition ve ceritorari* emirnamelerinin alt mahkeme kararlarına karşı verilebilecektir. Başka bir ifadeyle, Yargıtay olarak Yüksek Mahkemenin, Anayasa Mahkemesi veya Yüksek İdare Mahkemesinin yargı kararlarını *prohibition ve ceritorari* ile denetleme yetkisi yoktur¹⁷.

D. Quo Warranto Emirnamesi

Quo-Warranto emirnamesi ile bir kimsenin, yetkisi olmayan bir kamu görevinde görev yapmasını engellemek amacıyla verilen bir ilamdır. Quo warranto Emri, herhangi bir kamu görevinin yasadışı olarak üstlenilmesini veya herhangi bir kamu görevinin herhangi biri tarafından gasp edilmesini önlemek için kullanılır. Örneğin, bir kamu görevine 62 yaşında bir kişi atanmışken, emeklilik yaşının 60 olması quo warranto emirnamesine başvuru ile ihlalin önlenmesinin önüne geçilebilecektir.

Bir kişi, eğer mahkemeyi aşağıdaki hususlarda tatmin ederse, bir Quo-Warranto ilamı talep edebilir:

1. Söz konusu görevin kamu görevi olduğu
2. Hukuki yetkiye sahip olmayan bir kişi tarafından tutulduğu

¹⁷ Necatigil, Zaim, *Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku*, Rüstem Kitapevi, 1988, s.130.

Diğer yandan **quo warranto** bir makamın hangi yetki çerçevesinde işgal edildiğinin sorgulanmasıdır. Başka bir ifadeyle, quo warranto belirli bir kişinin işgal ettiği kamu görevini üstlenmek için hukuki hakka sahip olup olmadığı konusundaki bir anlaşmazlığı çözmek için kullanılan özel bir yasal işlem şeklidir. Örneğin, bir kamu görevlisinin atandığı ilçedeki kurumda işe gitme şartını yerine getirip getirmediğini belirlemek için açılabileceği gibi bir kamu görevlisinin birbiriyle uyumsuz iki işte görev yapıp yapmadığı denetimi de quo warranto ile istenebilir. Kısaca bu emirname de tamamen kamu görevinin bütünlüğü ile ilgilidir.

“Quo warranto, hukuka aykırı olarak ileri sürülen bir yetkinin sürekli olarak kullanılmasını önlemeyi amaçlar. İddia edilen gasp sona erdiğinde, quo warranto reddedilecektir. Aynı şekilde, quo warranto sürekli bir gaspı sona erdirmeye hizmet ettiğinden, eylem için hiçbir zamanaşımı süresi uygulanmaz¹⁸. Şu anda, quo warranto prosedürünün en yaygın uygulaması, bireylerin kamu görevinde bulunma hakkına karar vermektir.”¹⁹ Genel olarak bu, fiili bir memur maaş gibi bazı iş olaylarını geri almak için mandamus gibi bir dava açıldığında ortaya çıkar ve dilekçe sahibinin görev olayını geri alma hakkına sahip olup olmadığına dair bir karardan önce var olması gerekir.”²⁰

Esasen bu durum bir kamu görevlisi ya da bir kamu kurumunun kendisine verilen görevi yerine getirmemesi hususunda denetimde de çare olarak görüldüğü kanaatindeyiz.

II. MANDAMUS'UN TARİHÇESİ

Mandamus emirnamesinin tarihsel düzlemde tam olarak ne zaman başladığı bilinmese de kökeninin İngiliz krallarının buyruklarına ya da fermanlarına dayandığı anlaşılmaktadır. Zaten ileri anlatımlarda da görüleceği üzere, önem arz eden mandamusun Yüksek Mahkeme tarafından bir yürütsel veya yönetsel bir yetki kullanan herhangi bir organ, makam veya kişinin eylem, işlem ve karar veya ihmalinin hukuka aykırılığı iddialarına bakacaktır.”²¹

Devlet veya egemen adına yetkili bir yargı yetkisine sahip bir ortak hukuk mahkemesinde verilen bir emir" olarak tanımlanan mandamus emrinin²² kesin kökenleri belirsizliğini korusa da, on üçüncü yüzyıla kadar uzanabilir²³. Bununla birlikte, mandamus "ayrıcalıklı emirnameler-prerogative orders/writs" statüsündedir. İngiliz örf ve adet hukuku mahkemeleri bu konuda önemli bir hukuk yapısı geliştirmiştir. King's Bench'in Baş Yargıcı, Bagg'ın Davasında Lord Coke'un görüşüne göre mandamusun doğuşunu 1615 yılına kadar takip eder²⁴. Sonraki 150 yıl boyunca, fermanın kullanımı sadece bir kişiyi kamu görevine geri döndürmenin ötesinde genişletilmiş ve yanlış bir şekilde reddedilen çok çeşitli kamu veya yarı-kamusal görevlerin yerine getirilmesini zorlamak için kullanılmıştır.²⁵ Bu gelişim döneminde, King's Bench'in iki Baş Yargıcı, ilamın

¹⁸ “Quo Warranto, Resolution of Disputes -- Right to Public Office”, California Attorney General's Office, 1990, ss.1-24, s.5-10.

¹⁹ Quo Warranto, Resolution of Disputes -- Right to Public Office, s.5-10.

²⁰ Quo Warranto, Resolution of Disputes -- Right to Public Office, 1990, s.5-10.

²¹ Erhurman, s.223.

²² “Control of Governor by Mandamus”, *Columbia Law Review*, Vol. 6, No. 6, Ocak, 1906, ss. 453-454, s.453.

²³ Tapping, Thomas, “The Law And Practice Of The High Prerogative Writ Of Mandamus”, 1853, s. 56.

²⁴ Bagg's Davası, 77 Eng. Rep. 1271 (K.B. 1615).Akt. Costello, Kevin, “Mandamus and Borough Political Life, 1615 to 1780”, *The Journal of Legal History* Volume 42, Issue 2, 2021, ss.171-201.

²⁵ Henderson, G., *Foundations of English administrative law: certiorari and mandamus in the seventeenth century*, Harvard University Press; London: Oxford University Press. 1963, s.127-42.

kullanımlarının genişletilmesinde önemli roller oynamış ve böylece King's Bench'i Lord Coke'un tüm alt mahkemeler ve idari yetkililer üzerinde genel bir denetleyici role sahip olma imajına itmiştir. Ne de olsa kralın buyrukları bu dönemde bir denetimin aracı idi. Nitekim “*On dördüncü ve on beşinci yüzyılın başlarında "mandamus" yalnızca hükümdarın kişisel bir buyruğu olarak görülebilir; On beşinci yüzyılın ikinci yarısında, fermanın Parlamento'ya, genellikle kamu görevine iade edilmek üzere bir dilekçe üzerinedir.*”²⁶

Bagg'ın Davasında olduğu gibi, mandamus, kamu görevlilerini başkalarına karşı yasal görevlerini yerine getirmeye zorlamak için mevcuttur; mandamus, aslen İngiliz kraliyeti tarafından bir memura, işinin görevi dahilinde belirli bir eylemi gerçekleştirmesini emreden resmi bir yazıdır. Daha sonra, bir görevlinin gereken görevi yerine getirmemesi nedeniyle çıkarlarının olumsuz etkilendiği iddia edilen bireysel bir başvuru talebi üzerine, Kraliçe'nin Divanı Mahkemesinden egemen adına çıkarılan bir hukuki emir haline gelmiştir. Bir hak meselesi olarak değil, mahkemenin takdirine bağlı olarak verilir ve bu nedenle büyük ölçüde hakkaniyet ilkeleri tarafından kontrol edilir. Emirname normalde alternatif bir hukuk yolu mevcut olduğunda verilmez ve yönlendirileceği görevlinin talep edilen eylemi yapmak veya yapmaktan kaçınmak için yasal takdir yetkisine sahip olduğunda asla verilmez. Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde mandamus, üst mahkemeler tarafından bir alt mahkeme tarafından reddedilen, örneğin alt mahkemenin yetkisine giren bir davanın görülmesi gibi belirli bir fiilin yerine getirilmesini zorlamak için de kullanılır.²⁷ Dolayısıyla kanuna aykırı bir şekilde reddedilen çok çeşitli kamu ve yarı-kamusal görevlerin yerine getirilmesini zorlamak için emir olarak kullanılmıştır. Bugün de mandamus kelimesinin gerçek anlamı emirdir. Mandamus'un bu ayrıcalıklı yolu, her türlü kamu makamları tarafından kamu görevlerinin yerine getirilmesini zorlamak için kullanılır.

• “Mandamus emri için, muhatap olduğu kişi veya organın bir kısmında bazı faaliyetler gerektirir.

• Talep, bir kurum veya kişinin yapmayı reddettiği ve yerine getirilmesi başka bir kanun yolu ile yerine getirilemeyecek olan *bir kamu veya yarı kamu görevinin* yerine getirilmesine dairdir”²⁸.

Daha farklı bir deyişle, başka bir çarenin bulunmadığı durumlarda mandamus, esasa giren konularda doğrudan mahkemenin kararına bağlıdır, Yargı yetkisi her zaman bir hukuk meselesidir, bir dizi olguya bağlı olabilir, ancak yargı yetkisini oluşturan bu olguların kaynağı yasadır. Anayasanın yargı yetkisi veren hükümleri zorunludur ve herhangi bir davanın esası hakkında mahkemede usulüne uygun bir duruşma yapılmasını gerektirir.

Mandamus'un emri, en kapsamlı iyileştirici nitelikte yüksek imtiyazlı bir emirdir²⁹

Amacı adalet kusurlarını gidermektir

²⁶ Goodman, Leonard S., “Mandamus in the Colonies-The Rise of the Superintending Power of American Courts”, *The American Journal of Legal History*, Vol. 1, No. 4, Ekim 1957, ss. 308-335,309-310.

²⁷ Mandamus, *Britannica Dictionary*: <https://www.britannica.com/topic/mandamus> (Erişim Tarihi: 3.01.2022).

²⁸ Writ of Mandamus [Writs in Indian Constitution]; <https://cdn1.coolgyan.org/wp-content/uploads/2020/10/Writ-of-Mandamus.pdf> (Erişim Tarihi: 13.01.2022).

²⁹ Chitty T. Willes, *The Laws of England*, Crown Practice, Canada Law Book Company, Limited, Toronto, Canada.1909, s77.

“Bütün yasaların amacı, sebeplerin esasına göre belirlenmesini sağlamaktır. Bir mahkemenin yetkisini aşması halinde, yargılamasının hükümsüz sayılacağı ve iptal edileceği şüphesiz yerleşik hukuktur. Aynı şekilde, bir mahkemenin yargı yetkisinin bulunmadığını varsaydığı zaman, hukuken yetkili olduğu zaman, kararının bozulamayacağı görüşünü savunmak için yeterli bir neden ileri sürülemez. Gerçek kural, bir mahkemenin, sahip olmadığı bir yargı yetkisine sahip olduğu gibi veya sahip olduğu bir yargı yetkisinden kendisini mahrum bırakma yetkisinin olmadığıdır”³⁰.

Dolayısıyla, bir mandamus ilamının verilmesi, büyük ölçüde mahkemenin takdirine bağlı bir konudur.³¹ Çoğu yargı, üçüncü kişilerin haklarını etkileyen yasaların anayasaya uygunluğunun mandamus davalarında belirlenmeyeceğini söylemektedir.³² Davacının bir muafiyetin anayasaya aykırılığını ileri sürmesi halinde, mandamusun reddedilmesinin gerekçesi, yargının tahakkuk etme yetkisinin bulunmamasıdır³³. Her hâlükârda menfaati zarar görenlerin bu konuda öne çıkan taraf olması da gerekmektedir.

Özellikle belirtmekte fayda vardır ki, mandamus emirnamesi, kamu otoritesi görevini yerine getirmediğinde, iyi bir hukukçunun yaygın olarak kullandığı silahtir. Zira, mandamus, bireyi doğrudan etkileyen birçok görevin yerine getirilmesini sağlamak için kullanılır. Mandamus, takdir yetkisini kullanma görevinin olduğu, mahkemenin kendi yetki alanı içindeki bir davayı dinleme ve karara bağlama görevinin olduğu durumlarda verilebilir.

Burada, “emrediyoruz” anlamına gelen bir mandamus talebi veya basitçe mandamus, ortak hukuktaki imtiyazlı emirlerin birinin adıdır ve bir üst mahkeme tarafından bir alt mahkemeyi veya bir devlet görevlisini zorunlu veya tamamen belli bir görevi ifaya zorlanır. Başka bir ifadeyle, Mandamus, bir üst mahkemeden herhangi bir hükümete, alt mahkemeye, şirkete veya kamu otoritesine, belirli bir eylemi yapması veya yapmaktan kaçınması için de bir hukuki çare kullanılan bir emir şeklinde olan bir yargı yoludur.

İlaveten, isdar edilmesi gereken mandamus yetkisi ile kamu görevi niteliğinde olan ve bazı durumlarda hukuki bir görev niteliğinde olanı kanunen yapmak veya yapmaktan kaçınmakla yükümlülük sağlanması konusunda kullanılabilir. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, bir makamı kanun hükmüne aykırı bir şey yapmaya zorlamak için verilemez.

Bir mandamus emrinin uygulanması için talepte bulunan başvuru sahibi, davalıyı belirli bir eylemi yapmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlamak için gerçekten talebi hakkında bir hakkı olduğunu göstermelidir. İcra edilmek istenen görevin iki niteliği olduğu kanaatindeyiz;

1. Kamusal nitelikte bir görev olmalıdır; ve
2. Görev zorunlu olmalı ve isteğe bağlı olmamalıdır.

³⁰ Control by Mandamus over Jurisdictional Mistake of Law, *Virginia Law Review*, Vol. 1, No. 4 Ocak, 1914, ss. 320-322.

³¹ Gay - Torrence Case, Ekim 18, 1904, ss. 144-157: <https://casetext.com/case/gay-v-torrence-2>

³² “Anres v. The People Case, 1899.” Akt: Mandamus. Determination of Constitutionality *Columbia Law Review*, Vol. 24, No. 3, Mart 1924, ss. 317-318.

³³ State v. Hurd Case , USA Law, 47,1895,: <https://law.justia.com/cases/new-jersey/supreme-court/1981/86-n-j-525-0.html>

Dolayısıyla, Mahkemenin bir mandamus emri çıkarması için bir takım koşulların yerine getirilmesi gerekir. Dragan/Kanada (MCI) davasında yazan Yargıç Kelen, Apotex Inc./Kanada (Başsavcı)davasında Federal Mahkeme tarafından belirlenen kriterleri gözden geçirmiştir.³⁴

“(1) Harekete geçmek için bir kamu hukuku görevi olmalıdır.

(2) Görevle, başvuru sahibine borçlu olmalıdır.

(3) Bu görevin yerine getirilmesi konusunda açık bir hak vardır,

özel:

(a) başvuranın, göreve yol açan tüm emsal koşulları yerine getirmesi;

(i) görevin yerine getirilmesi için önceden bir talep olması;

(ii) tamamen reddedilmediği sürece talebe uymak için makul bir süre; ve

(iii) açık veya zımni olabilen müteakip bir ret, örneğin; mantıksız gecikme.

(4) Başvuru sahibi için başka bir yeterli hukuk yolu bulunması...”

Kimi durumlarda, mandamus başvuruları, bir memuru, en azından başvuranın görüşüne göre, "makul olmayan" bir süre için bekleyen bir başvuru hakkında karar vermeye zorlamak için kullanılabilir. Bu konu göçmenlik meselelerine dair de ortaya çıkar.

Mandamus, *viva voce* (sözlü duruşma) şeklinde başlamaz. Hak ihlalinin varlığı somut bir şekilde ortaya konabilmelidir. Özetle, Mandamus, “gerçekten olağanüstü sebepler için ayrılmış, şiddetli ve olağanüstü bir çaredir.”³⁵ Yalnızca “yargısal yetki gaspına veya takdir yetkisinin açık bir şekilde kötüye kullanılmasına varan istisnai koşullar, mandamus”a başvurulmasını haklı kılacaktır.³⁶

A. Mandamus Unsurları

Bir mandamus emirnamesi, talep ile oluşur. Bu talebin yargıç tarafından değerlendirilmesinde bir meşru menfaatin ihlalinin ortaya konabilmesi ve bu konuya dair hukuksal yolun mevcudiyetinin yokluğu gerekir. Mandamus zorlayıcı bir emirdir. Bir üst mahkemenin yetkisinin, bir alt mahkemeye veya devlet kurumuna yasayı uygulama veya takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını düzeltme görevini tamamlamasını emretmesi gerektiğinde de bir emir verilebilir. Bir mandamus emrinin uygulanmasını talep eden taraf, davalıyı belirli bir eylemi yapmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlama konusunda hukuksal bir hakları olduğunu gösterebilmelidir. Daha önce de vurgulandığı üzere kamusal nitelikte bir görev hususunun varlığının önemi belirtilmesinin son derece önem arz ettiği izah edilmelidir. Kanaatimizce mandamus talebi ile istenen görev *zorunlu olmalı ve ihtiyari olmamalıdır*. Bu statü o kadar kesin çizgi ile belirlidir ki başka yollarla hukuki çare söz konusu olabiliyorsa, mandamus tipik olarak talep edilmesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda, mandamusun amacı *adaletin kusurlarını*

³⁴ Dragan v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration) Case, 21 Şubat 2003, 2003, 228 F.T.R. 52 (TD): Akt: Bellissimo, Mario D., “Mandamus: A Compelling Remedy?” ss.1-17: <https://www.cba.org/cba/cle/pdf/Bellissimo.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2022).

³⁵ Cheney v. United States District Court for the District of Columbia, 542 U.S. 367, 2004.

³⁶ In The United States Court Of Appeals For The Ninth Circuit, Case: 17-72917, 10/24/2017, ID: 10628844, ss. 1-234,s.10. <https://oag.ca.gov/sites/all/files/agweb/pdfs/press/answer-petition-writ.pdf> (Erişim Tarihi: 3.02.2022).

gidermektir. Belirli bir hakkın olduğu ancak bu hakkın uygulanması için belirli bir hukuki çare veya yolun olmadığı durumlarda yatmaktadır. Genel olarak, dilekçe sahibinin hukuksal bir görevi ihlal eden resmi bir eylemden etkilenmesi muhtemeldir. Mandamus'un verilmesi bu nedenle adil bir çözümdür. Dolayısıyla, bu husus mahkemenin takdirine bağlı bir konu olup, kullanımı iyi belirlenmiş ilkelere tabidir. Mandamus isteğe bağlı bir çare olduğundan, başvuru dolaylı amaçlarla değil, iyi niyetle (*good faith*) yapılmalıdır. Ancak rıza (*consent*), mandamus meselesini engelleyemez. Dilekçe sahibi, elbette, Mahkemeyi, salt yetki takdirinden farklı olarak, hukuksal görevi yerine getirme konusunda yasal haklara sahip oldukları konusunda ikna etmelidir. Normal olarak, bir memur veya bir makamın yasa gereği bir görevi yerine getirmesi gerektiğinde ve bu görev, yazılı olarak talep edilmesine rağmen yerine getirilmediğinde ne olacaktır? Mandamusu çıkarmaya hangi mahkemeler yetkili olacaktır?

Burada ifade etmek gerekirse, Mandamus isdar etme yetkisi Yargıtay'ındır. KKTC hukukunda Yargıtay'dan alınan izinle Yüksek Mahkeme mandamus incelemesi yapacaktır. "*Mandamus emri, kamuya ait bir görevi geri almak, kabul etmek veya seçmek için yasal zemin sunacaktır; resmi belgelerin teslimi, üretimi ve denetimi için; yasal hak ve görevleri uygulamak; resmi belgeler talep etmek; yasal hak ve görevleri uygulamak; kamu görevlilerinin ve kamu kurumlarının görevlerini yerine getirmelerini istemek; ve yargı yetkisini kullanmak için alt mahkemelere komuta etmektir*"³⁷. Unutulmamalıdır ki, mandamusun olmazsa olmazı, aleyhine mandamusun istendiği kişi veya kuruma düşen kanuni bir kamu görevinin varlığıdır. Dilekçe sahibinde, kendisine bu tür bir kamu görevinin yerine getirilmesini talep etme hakkı olmalı ve kendisinin meşru menfaati bulunmalıdır. Bu iki ön koşul, mandamus konusunun temelini oluşturur. Mandamus'un birincil kapsamı ve işlevi, "soruşturmak" ve "hüküm vermek" değil "emir vermek" ve "yürütmek"tir. Dolayısıyla, mandamus bir organın kararını dilekçe sahibine uyacak şekilde değiştirmek için verilemez. Kanuni nitelikte olmayan yükümlülükler mandamus tarafından uygulanamaz. Mandamus emri, idari ve yerel organlar da dahil olmak üzere herhangi bir kamu otoritesine karşı kullanılabilir ve bir tüzük veya genel hukuk tarafından yüklenen bir görev kapsamında belirli bir eylemi yapmakla yükümlü (ve yükümlü olan) herhangi bir kişiye karşı geçerlidir. Kime karşı mandamusun istendiği ve bu hakkın dilekçe tarihinde mevcut olması gerekir. Mandamus emrinin verilmesi (veya reddedilmesi) mahkemenin takdirindedir. Mahkemeler, başvurusunun açık bir yasal hakkı veya davalının yasal görevi olduğu gösterilmedikçe talebin uygun bulunması mümkün olmayacaktır.

B. Mandamus Usul

Mandamus emirnamesi isdar edilmesine dair istida dosyalanması için izin (leave) talep edilmesi halinde ilk nazarda (prima facie) bakılması gereken hususlar Yargıtay tarafından izah edilmiştir. *Yargıtay'a göre; izin talep edilmesi halinde ilk nazarda (prima facie) bakılması gereken hususlar şu şekilde ifade edilebilir:*

1. Müstedinin böyle bir talepte bulunmaya yasal hakkı olup olmadığı;
2. Talepte bulunulan Müstedialeyhin Mandamus emirnamesine tabi olup olmadığı;

³⁷ Chitty, s79.

3. *Müstedialeyhın Müstediye karşı ilk etapta, Yargıtay tarafından değerlendirilebilecek bir görevinin var olup olmadığı*³⁸.

Esasen bir Mandamus emirnamesi ısdar edilmesine dair istida dosyalaması talebinin olabilmesi için izin talep edilmesi ilk nazarda (prima face) dikkate alınması gereken bir olgudur. Lakin İngiliz hukuk sistemine dayalı bir şekilde KKTC’de kullanılan mandamus emirnamesinin hukuki mahiyeti ve amacı hususunda daha önce izah edilen detaylara özetle aşağıda değinilmektedir:

- a) *İngiliz Hukuk sisteminde mandamus olağanüstü hallerde başvuru ve ek bir olup, başka bir çare yoksa sadece adaletin gerçekleşmesi için verilebilmektedir.*
- b) *Mahkeme başvuranın talep ettiği konuyu incelerken, tüm diğer gerekleri yerine getirirse dahi, Mahkeme aynı derece uygun, yararlı ve etkili yasa ile öngörülen spesifik, alternatif başka bir çarenin bulunduğuna dair tespit yaptığında mandamus emri vermemektedir. Bunun nedeni de İngiliz Hukuku’nda statute law’un, common law’un ürettiği çarelere karşı üstünlüğüdür*³⁹

Mandamus emrinin mahiyeti, en son **Yargıtay/Asli Yetki 1/2015 D. 1/2017’de, Yargıtay/Asli Yetki 6/1998 D.1/1998’e ve Halsbury’s Laws of England, 4.ed, vol 1 sayfa 229 para 128’e** atfen ortaya konmuştur. Nitekim, Mandamus emrinin mahiyeti ile ilgili olarak **Halsbury’s Laws of England. 3. ed vol 11 sayfa 84 para 159’da** şöyle denmektedir⁴⁰:

Mandamus, Yüksek Mahkeme tarafından verilebilen en kapsamlı çare niteliğinde olup, herhangi bir kişiye, kuruma veya **inferior tribunal’a** yönelik görevleri veya kamu görevi ile ilgili herhangi bir şeyi yapmasını buyuran nitelikte emirlerdir. Bu emirlerin amacı adaletin kusurlarını gidermektedir (**supply defects of justice**). Buna göre; Mandamus spesifik/belli bir hakkın olduğu ve bu hakkın icrası için spesifik/belli bir hukuki çarenin mevcut olmadığı tüm meselelerde (**in all cases where there is a specific legal right and no specific legal remedy for enforcing that right**) adaletin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Alternatif hukuki çareler olsa bile, bu çareler etkili, kolay ve fayda sağlayıcı değilse mandamus emri verilebilmektedir.⁴¹

“Mandamus”, hakkaniyete uygun bir şekilde Yüksek Mahkeme tarafından sağlanan "olağanüstü" bir çözümdür. Bir vekalet avukata verildiğinde, dilekçe sahibi, Yüksek Mahkemeden, bir alt adli veya idari organdan bir şey yapması için yönlendirmesini ister. Yargıç Ahmet İzzet’e göre, mandamus gayet seri bir usuldür ve Yüksek İdare Mahkemesine gitmekten ve orada bir karar aldıktan sonra tekrar başka yöntemlere başvurmaktan çok daha az zaman alır ve daha etkilidir. Bu bakımdan mandamus, yasal bir görevin yerine getirilmediği hallerde, İdare

³⁸ Yargıtay/Asli Yetki/İstinaf 2/2017 D.1/2018.

³⁹ Judicial Review of Administrative Action S.A de Smith,1.baskı, 1959, s.452; Zaim Necatigil, s.321; The Queen v. The Commissioners of Inlands Revenue – In Re Nathan. (In the Court Of Appeal) Queen’s Bench Division,1884 Jan 25, Vol XII s.461; Akt.D.2/2020,Yargıtay /Asli Yetki No: 15/2019.

⁴⁰ D.2/2020,Yargıtay /Asli Yetki No: 15/2019.

⁴¹ D.2/2020,Yargıtay /Asli Yetki No: 15/2019.

Mahkemesine başvurmağa tercih olunmalıdır⁴². İdari Mandamus arayan bir kişi, bu konuda ya “yararlı” ya da “kamu” menfaatine sahip olmalıdır⁴³.

Zaim Necatigil’in Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları isimli eserinde KKTC Hukuk sisteminde mandamus yetkisine dair yapılabilecek başvurularda anayasanın esas olduğunu ve bunun yalnızca 151(3) ve 1964 öncesi yürürlükte olan İngiliz Yüksek Mahkeme Nizamlarının ilgili maddelerine dayanılarak yapılabileceği belirtilmektedir⁴⁴.

Bir mandamus emirnamesinin çıkarılması (ısdar) hususunda bir dilekçe (istida) dosyalanmasına izin verilmesinin ilk bakışta (prima face) ele alınması gereken bir mesele olduğu Yargıtay/ Asli Yetki/İstinaf 2/2017 D.1/2018’de özetlenmiştir.

Prima face’in bir uluslararası hukuk ibaresi olarak mandamus hususunda ortaya çıkardığı mana önemlidir. "İlk bakışta" veya "ilk nazarda" anlamına gelen Latince bir terimdir. Bu ilke, ispat yükümlülüğüne sahip tarafın yalnızca iddia edilen konunun doğru olduğuna dair çürütülebilir bir karine oluşturmak için yeterli kanıt sunması gereken ispat standardına atıfta bulunur. Prima face belirtilen yerde ilk bakışta ispat standardı nispeten düşüktür. Kanıtların üstünlüğünden çok daha az talepkar, açık ve ikna edici kanıtlar ve yine yaygın olarak kullanılan makul şüphenin ötesinde standartlardır⁴⁵.

O halde Yargıtay’dan izin talep edilmesi halinde prima face konusu dahilinde meseleye bakılmasında izinin verilir verilmeyeceği birtakım kriterlere tabi olacaktır.

1. *“Müstedinin böyle bir talepte bulunmaya yasal hakkı olup olmadığı;*
2. *Talepte bulunulan Müstedialeyhın Mandamus emirnamesine tabi olup olmadığı;*
3. *Müstedialeyhın Müstediye karşı ilk etapta, Yargıtay tarafından değerlendirilebilecek bir görevinin var olup olmadığı”⁴⁶.*

Kanaatimizce herhangi bir surette şekil ve ehliyet şartlarının talebin ortaya konmasında önemli rol oynadığı, talep konusu meselenin adaletin sağlanması yönünden daha başkaca kanunlara tabi olmayan bir durum varlığını maddi anlamda ispat etmesi ve idari işlem veya eylem ya da ihmalin doğrudan etkisinin somut olarak ortaya konması neticesinde Yargıtay’ın görev hususunda her iki tarafın statüsünü değerlendirerek hakkaniyeti sağlayacağı açıktır.

Özetle, mandamus, görevine giren bir eylemi gerçekleştirmek için bir üst mahkemeden bir alt mahkemeye veya mahkemeye veya kamu otoritesine verilen bir emirdir. Kamu görevlerinin

⁴² Yargıtay/Asli Yetki 1/79. K.T.F.Devleti Anayasası’nın 117(3) maddesi hakkında tapu müdürünün mal devri ile ilgili işlem yapması için mandamus ısdar edilmesine izin konusunda görülen meseledir, 20 Haziran 1979.

⁴³ Sacramento County Puplic Law Dictionary, Writ, <https://saclaw.org/law-101/appeals-topic/> (Erişim Tarihi: 5.02.2022).

⁴⁴ Bkz. Necatigil Zaim, s.321; Yargıtay Asli Yetki 6/1998 D.1/1998, Yargıtay/ Asli Yetki: 1/2015 D.1/2017.

⁴⁵ İlk bakışta bir kanıt standardı, çeşitli ortamlarda kullanılabilir. Örneğin mahkemeler, avukat-müvekkil imtiyazının suç-dolandırıcılık istisnası kapsamında imtiyazlı olduğu iddia edilen belgelerin bulunmasını isteyen bir tarafın, itiraz edilen belgelerin bir suç veya sahtekarlığı ilerletmek için oluşturulduğunu gösteren bir prima facie yapması gerektiğine hükmetmiştir. Keşfedilen taraf bunu gösterdiğinde, direnen taraf, itiraz edilen belgelerin bir suç veya dolandırıcılık amacıyla oluşturulmadığını gösteren kendi çürütücü kanıtını sunmalıdır. Bakınız: Prima Face, Thomson Reuters Dictionary, 2022.

⁴⁶ D.1/98 Yargıtay/Asli Yetki 6/98.

yerine getirilmesini güvence altına almak ve kamu makamları tarafından tutulan özel hakları uygulamak için verilir. Basitçe, bir kamu görevlisine, resmi görevinin bir parçası olan ancak şimdiye kadar yapmadığı bir şeyi yapması için verilen bir emirdir. Bu ilam bir hak olarak ileri sürülemez. Bu tür emirleri yayınlamak bir mahkemenin takdir yetkisidir. Maksat Devlet mekanizmasının düzgün çalışmasını sağlamaktır. Bir mandamus emri, herhangi bir kişiye, şirkete veya bir alt mahkemeye, görevleriyle ilgili ve bir kamu görevi niteliğinde olan belirli bir şeyi yapmalarını gerektiren bir emirdir. Kamu görevlileri, kamu görevlerinin hukuka uygunluğundan ve buna bağlı olarak yaptıkları işlemlerden halka karşı sorumludurlar. Bir kamu makamı, yasaların gerektirdiğini yapmazsa veya yapılması gerekenin ötesine geçerse, yasanın gerektirdiğini yapması için bir mandamus emri verilebilir. Mandamus ayrıca, kullanmayı reddettiği yargı yetkisini kullanmaya zorlamak için bir mahkemeye verilebilir. Mandamus ayrıca, belirli bir yasal hakkın bulunduğu, bu hakkın uygulanması için özel bir çare bulunmadığı ve mantıksızlığın yeri olmadığı durumlarda da verilebilir. Yargıtay çeşitli kararlarında meşru beklenti doktrininin doğal adalete, makullüğe ve taahhüdü engellemeye benzer olduğuna karar vermiştir.

Böylece mandamus niteliğindeki ferman veya emir, zorunlu bir görevin yerine getirilmemesi durumunda verilir. Ancak, zorunlu görevin ihlal edildiği iddiaları söz konusu olduğunda bile, taraf, bu görevi yerine getirmek için ayrı bir talepte bulunduğunu göstermelidir.

Mandamus'un emri, ancak başvuranda, yetkili makama verilen bazı görevlerin yerine getirilmesini zorlama hakkı olduğunda verilebilir. Yerine getirilmek istenen görev, özel bir görev değil, kamu görevi olmalıdır.

Böylece, anayasaya aykırı ilan edilen bir yasa uyarınca hareket etmesini engellemek için kamu otoritesine mandamus emri verilebilir.

Sadece ilgili memura kanuni bir görev yüklenmişse ve bu memurun kanuni yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda mandamus emri verilebilir.

Aşağıdaki hallerde mandamus emri verilemez:

1. Görevin sadece *takdire bağlı* olduğu durumlarda,
2. Kamu görevi ile görevlendirilmediği için *özel bir kişi veya herhangi bir özel kuruluş aleyhine*.
3. *Sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün yerine getirilmesi için mandamus emri verilemez*.

III. KKTC YÜKSEK MAHKEMELERİNDE MANDAMUS'UN DEĞERLENDİRİLMESİ

KKTC'de Yargıtay Asli Yetki kapsamında 2017 senesinde verdiği bir kararında mandamusun yetkiye dair bir mesele olduğu ve bunun esasen kamu görevine dair bir meselede herhangi bir kişiye, kuruma veya yargı niteliğindeki bir makama yönelik bir şeyi yapmasını buyuran emir olduğu belirtilmektedir⁴⁷. Esasen mandamus bir şeyi yapma veya yapmama yetkisini kapsar. Adaletin gerçekleşmesi hukukun temel ilkesi olduğundan KKTC Yargıtay makamı bunun

⁴⁷ D. 3/2017 Yargıtay/Asli/Yetki No: 17/2017.

gerçekleştirilmesine dair hukuksal bir boşluğun varlığı olup da bir hakkın zedelendiği esnada adaleti tesisi etmek için kullanılan hukuki çaredir. Tamamı ile mahkemenin takdir yetkisinde değerlendirilir. “Alternatif hukuki çareler var olsa dahi, mağdur olan tarafa etkili bir sonuç veya kolay ya da fayda sağlayıcı bir çare sunamaz durumda ise Mandamus Emri verilebilir”⁴⁸

Mandamus emirnamesinin çıkarılmasında Yargıtay’ın buna izin (**leave**) vermesi gerekmekte olduğunu daha önce belirtmiştik. 1998 yılına dair bir değerlendirmede Yargıtay, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasamızın 151. Maddesi 3. Fıkrasını ele alarak habeas corpus, prohibition, quo warranto, certiorari, mandamus çıkarmaya yetkili olanın Yargıtay olduğunu vurgulamıştır⁴⁹. Temelde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hukukunda İngiliz Yüksek Mahkeme Nizamlarına yapılan atıfla 1985 anayasasının 151.maddesi 3. fıkrasında belirtilen emirnameler 9/76 sayılı KKTC Mahkemeler Yasasına dayanır. Zira anılan yasal mevzuat kapsamında 38. Madde İngiliz Ortak hukukunun (**Ahkâm-ı Umumiye**) prensiplerinin KKTC Mahkemelerince gerektiğinde uygulanmasına amirdir. Bu kapsamda, KKTC Mahkemelerinin anılan emirnameleri ve bizzat mandamus emrini verme serbestisi bulunmaktadır. Bu yapı 1960 Kıbrıs Ortaklık Cumhuriyeti döneminde de ayındır. Daha öte, KKTC hukukunda var olan ve İngiliz döneminden beri sürdürülen Fasil 17 Mandamus Yasa’sının anayasaya aykırı bulunarak kaldırılmıştır.

“Halsbury’s Laws of England, Fourth Edition (Reissue) vol. I(1) sayfa 229, paragraf 128 de ‘Mandamus’u izah etmektedir.İngiltere’de Mandamus emrinin bir şirket aleyhine verildiği (şirketin tuttuğu kayıtlar ile ilgili) vakidir⁵⁰. Yine kamu görevlileri aleyhine, görevlerini yapmakta kusur etmeleri nedeni ile, görevlerini yerine getirmeleri için verildiği emsaller de mevcuttur⁵¹. Ancak bu emsaller incelendiğinde, emrin kamu görevlileri aleyhine verildiği hallerde ilgili kamu görevlisinin, yapmakla yükümlü olduğu yasal görevi, yapmamasına herhangi makul neden ve izahı olmadığı haller olduğu gözlemlenmektedir”⁵²

A. Mandamus Başvurusu

Hukuk Muhakemeleri Usul Tüzüğü kapsamında, *Mandamus Davaları* Elli Altıncı Emir başlığı altında Nizam 1, Nizam 2, Nizam 3 ve Nizam 4 olarak açıklanır. Bu doğrultuda Emir 56 Nizam 1 şöyledir:

“Davacı yerine getirilmesinde şahsen menfaati bulunan herhangi bir kamu görevini yerine getirmesi için davalıya emir veren bir mandamus emrinin, Fasil 117, Görevin Yapılmasını Sağlamak Emri (**Mandamus**) Yasası uyarınca bir davada, bu talebini celpnamenin arka tarafında yapacağı açıklamada belirtir.”⁵³

⁴⁸ D. 3/2017 Yargıtay/Asli/Yetki No: 17/2017.

⁴⁹ D.1/98 Yargıtay/Asli Yetki 6/98.

⁵⁰ Halsbury’s Laws of England, Fourth Edition (Reissue) vol. I(1) sayfa 229, paragraf 128.

⁵¹ Bakınız: Halsbury’s Laws of England yukarıda iktibas edilen aynı cilt aynı baskı, sayfa 241-243 paragraf 134.

⁵² D.1/98 Yargıtay/Asli Yetki 6/98.

⁵³ Hukuk Muhakemeleri Usul Tüzüğü, 2006, Emir 56, N.1, s. 195.

Emirname çıkarılması için başvuracak kişi, ilk önce Mahkemeden izin almak için başvuruda bulunur. İzin başvurularını tek yargıç dinleyip karara bağlamakta, onun kararından Yargıtay'a istinafen gidilebilmektedir."⁵⁴ Burada en önemli ayırım tek yargıcın sadece izin (**leave**) verebileceğidir. Tek yargıçlı ilk mahkeme görevli/yetkili olduğu ve bu hali ile tek yargıç olarak oturum yapma yetkisi bulunur. Bu kapsamda izin talebini dinlemeye yetkili/görevlidir. Ancak bu talebin incelenmesine, başvuru, Başkan ve 2 yargıçtan oluşan veya sadece 3 yargıçtan oluşan Yargıtay (Yargıtay/Asli yetki heyeti)'dir. Tek yargıçla mandamus incelemesi olamayacağı bunun olması halinde yetki aşımı söz konusu olacağından cihetle yetkisizlik sebebi ile tek yargıç tarafından sadece izin konusu ele alınır⁵⁵.

Bir şeyi yapma veya yapmama, kişisel veya fiili hak kapsamında çok şeyi ifade eder. Hukukun devreye konulması için her daim bir hakkın varlığı aranır. Bu hakkın yasada belirtilmiş olması hak aranmasında önemlidir. Hakkı arayan ve aleyhine işlem yapılanın karşılıklı bir şekilde talep konusu ile bağlantılı olması gerekir. Mesele bir görev ifasına dayanmakta ise o halde kanundan kaynaklı bir hakkın varlığının aranması zaruri olacaktır. Pek tabii ki bir eylemin veya görevin yerine getirilmesini isteme her zaman hak sahibinin önceliğindedir. Şayet bir kişi kamu görevini yerine getirmiyorsa yasal görevini yapmasına mecbur edileceği hukuki çare adaletin tesisini sağlayacak çaredir.

Nitekim, Tufan Erhürman KKTC İdari Yargılama Hukuku adlı eserinin 667.sayfasında iptal davasının gereklerini yerine getirmeyen idareye karşı Mandamus talebiyle Yargıtay'a müracaat edilebileceği görüşünü şu sözlerle ifade etmiştir:

"Yukarıda açıklandığı gibi, iptal kararlarının gereklerini gecikmeksizin yerine getirmek idarenin Anayasal bir yükümlülüğüdür. İdarenin bu Anayasal yükümlülüğünü zamanında yerine getirmemesi halinde, davacı, Anayasa'nın 151. maddesinin (3). fıkrasından hareketle, "bir yetkinin kullanılması için emirname" çıkarılması istemiyle Yargıtay'da mandamus davası açabilecektir. Kanımca, bu durumda Yargıtay, mandamus davasında, yargılama sürecini hiç uzatmadan derhal mandamus emirnamesi isdar etmelidir. Çünkü elde YİM tarafından verilmiş bir iptal kararı varsa, Yargıtay, Anayasa'nın 152. maddesinin (5). fıkrasından hareketle, bu kararla bağlıdır. Bu fıkra göre, YİM'in, (4). fıkra uyarınca vereceği kararlar, yalnızca Devlet içindeki organ, makam ve kişileri değil, "bütün mahkemeler"i de bağlamaktadır. O hâlde Yargıtay'ın, böyle bir mandamus davasında, YİM'in kararının hukuka uygun olup olmadığını denetlemek gibi bir yetkisi yoktur. Bu şartlar altında Yargıtay'ın, böyle bir mandamus davasında, derhal, âdeta otomatik olarak, mandamus emirnamesi isdar etmesi beklenir. Mandamusun bir emir olduğundan kuşku duyulamayacağına göre, bu durumda Mahkemeler Yasası'nın 50. maddesinin ve HMUT emir 42 A nizam 1'in uygulanabileceği açıktır." ⁵⁶

Yüksek İdare Mahkemesi, YİM 144/2015 (D. 1/2016) sayılı kararında, Yüksek İdare Mahkemesinin iptal davası sonrası verdiği kararların veya gerekçelerinin uygulanmasının sağlanması için ihmal davası açılabilirliğini şu sözlerle ifade etmiştir:

⁵⁴ Necatigil, Zaim, 1988, s.129.

⁵⁵ Anayasa Mahkemesi 5/1977; Yargıtay/Asli Yetki 10/1976.

⁵⁶ Erhürman, 2012, s. 667; D. 11/2021 Yargıtay/Asli/Yetki No: 14/2021.

“Dolayısıyla, ülkemizde iptal davası sonrası verilen bir kararın uygulanmasını sağlamak için, zımni redde bağlı ikinci bir iptal davası açılması mümkün olmamakla birlikte, bunun yerine, Mahkeme kararlarının İdarece uygulanması yasal ve anayasal bir zorunluluk olduğundan, ihmalin sonlandırılması davası açılabilir.”⁵⁷

Görülebileceği gibi, Yüksek İdare Mahkemesi alanı kamu hukukunun veya kamu makam veya kişilerinin aldığı kararlara dairdir. Yargıtay esasen kamu hukukunun da dahil olduğu özel hukuk konuları varlığında kimi meselelerde kamu hukuku varlığının kısmen de olsa ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Başka bir ifadeyle Yargıtay “kamu hukuku alanına kısmen girse bile tamamen kişileri ilgilendiren ve özel hukuka bağlı yetkilerin kullanılmasından kaynaklanan hallerde, Mandamus Emri vermekte veya talebi incelemeyi kabul etmektedir”⁵⁸.

B. Mandamus’un Adaleti Sağlayıcı Fonksiyonları

Ubi Jus Ibi Remedium, 'Bir Hakkın olduğu yerde bir çare vardır' anlamına gelir. Çözüm, bir hakkın ihlali durumunda Mahkeme tarafından bir hakkın uygulanma veya yerine getirilme şeklini ifade eder. Hakkı ihlal edilen kişi, mahkeme önünde bir dava yoluyla ihlal edilen hakkı kullanma hakkına sahiptir. Etkilenen taraf, davalı tarafından ihlal edilen asli hakkını bir mahkeme önündeki bir davada kanıtlamalıdır. İdari işlem için çözüm yollarının yargısal ve yargı dışı çözüm yollarına ayrılması bu manada önemlidir. Ancak, temel hakların uygulanmasında, Yüksek Mahkemenin görevi ağırlık taşımamaktadır. Bir kamu görevlisi veya hükümet tarafından, bir kişinin temel hakkını ihlal eden bir eylemde bulunulduğunda, Mahkeme, kişinin haklarının ihlal edilmemesi için bu tür makamlara mandamus emri çıkarır.

Mandamus emrinin verilmesi için koşullar :

(i) Yasal bir Hakkın varlığı

Dilekçe sahibi yasal haklara sahip olmalıdır.

(ii) Yasal Görev yetkili makamca kullanılacak

Yetkili makama yasal bir görev yüklenmiş olmalı ve görevin yerine getirilmesi zorunlu olmalıdır.

(iii) İyi Niyet

Mandamus'un emri için bir başvuru, herhangi bir art niyetle değil, iyi niyetle yapılmış olmalıdır. Davalıyı taciz etmek veya kişisel şikayetlere neden olmak için tasarlanmışsa mandamus emri verilmeyecektir.

Özel hukuk meselesinin varlığı söz konusu olduğunda her ne kadar mandamus konusunda özel hukuk kamu hukuku ayrımı net olarak belirtilmese de işin özünde mandamusa dayandırılması gereken temel prensip “kamu yararının veya bir hakkın varlığı” olup olmadığıdır. Örneğin, Massachusetts'te, bir demiryolu şirketinin hisselerini satın alan kişinin mandamus aradığı

⁵⁷ D. 11/2021 Yargıtay/Asli/Yetki No: 14/2021.

⁵⁸ D. 1/2017Yargıtay/Asli Yetki: 1/2015.

Stackpole v. Seymour Dava'sında Mahkeme, "kamu yararı veya şirket hakkı söz konusu olmadığı için" talebin reddedilmesi gerektiğine karar verdi."⁵⁹

IV. OLAĞANÜSTÜ ÇÖZÜM YOLU OLARAK MANDAMUS

Mandamus, bir hukuk davası olmasına rağmen, kesinlikle olağanüstü bir çözümdür ve yalnızca olağanüstü durumlarda verilecektir.

*"Mandamus, ister ara ister nihai olsun, bir alt mahkemenin hatalı kararlarını düzeltmek veya tersine çevirmek için verilmez."*⁶⁰

"..Nihayetinde Mandamus, yerine getirilmeyen belirli bir görevin yerine getirilmesini gerektiren adli bir emirdir".⁶¹

*"Mandamus, bir bakanlık görevi reddediğinde performansı zorlamak için kullanılır. Mandamus, yargıyı belirli bir şekilde yönlendirmek veya herhangi birinin uygulanması sırasında halihazırda yapılmış olan eylemin geri çekilmesini veya geri alınmasını yönlendirmek için değildir."*⁶²

De novo yargılamada yani yargılamanın yeniden yapılması durumunda istinaf veya temyiz mahkemelerinin durumu da önemlidir.⁶³ Mandamus, yetki sınırları ve yürütmenin takdir yetkisi meselesi olarak riayetli bir gözden geçirme standardını gerektirir. Spesifik olarak, mahkemeler, genellikle *de novo* incelemeye tabi olan "hukuk" sorunları bilincindedir ve böylesine bir durumda incelenen "olgu" sorunları arasında ayırım yapabilecek durumdadır.

Mandamusun bir *dictum* olarak değerlendirilmesi kamu görevlilerinin, makamlarının veya organlarının herhangi bir takdir yetkisine sahip olmadığı ve kendisine açıkça kanunla verilen veya zorunlu olarak yapması gereken bir görevi yerine getirmeye zorlamak içindir..⁶⁴ O halde, son olarak, alıntıladığımız durumlar dizisinden çıkarılacak sonuçlar bazı önermelerle özetlenebilir:

*"Birincisi, Sabit, belirli, kesin bir edimin olduğu ya da kanıtlanabildiği yerde; bir kamu görevlisinin, belirli bir şekilde ve belirli bir zamanda, mutlak görevi yapması gerekir ve davacının bunu yapma konusundaki açık yasal hakkı bulunmalıdır; önemli bir konu ile ilgili bir hak ve başka bir yeterli yasal yol bulunmadığında, bu tür bir eylemin ve/veya bu tür bir görevin yerine getirilmesi, bu hakkın uygulanması, mandamus tarafından güvence altına alınabilir"*⁶⁵.

Sebepsiz yere görevden alınan kişinin de mandamusa başvurma hakkı olmalıdır. **Mandamus emirnamesinin kamu yararına hizmet ettiği sürece özel hukuk alanında da kullanılabilir.** Örneğin özünde, mandamus "adaletin reddi veya ihmali"ni gideriyordu⁶⁶. Bundan

⁵⁹ Mandamus, *The Yale Law Journal*, Nisan., Vol. 19, No. 6, Nisan 1910, ss. 462-465.

⁶⁰ Mandamus: When Issued, *Michigan Law Review*, Vol. 21, No. 7, Mayıs, 1923, ss. 813-814.

⁶¹ E. R. S. Habeas Corpus as a Method of Review: Prohibition: Mandamus, *Michigan Law Review*, Vol. 41, No. 5, Nisan 1943, ss. 937-943.

⁶² Mandamus in Administrative Actions: Current Approaches, *Duke Law Journal*, Vol. 1973:15, ss.207-217, s.208.

⁶³ Bamzai, Aditya, The Origins of Judicial Deference to Executive Interpretation, *The Yale Law Journal*, Vol. 126, No. 4, Şubat 2017, ss. 908-1001.

⁶⁴ Fenn Augustus H., Two Questions concerning Mandamus, *The Yale Law Journal*, Jun., Vol. 2, No. 6, Ocak 1893, ss. 219-227, s.221.

⁶⁵ Fenn, s.225.

⁶⁶ Pfander James E., Marbury, Original Jurisdiction, and the Supreme Court's Supervisory Powers, 101 *Colum. Law. Review*, 2001, ss. 1515, 1525.

sonra, emir genellikle bazı kamu endişeleriyle ilgili anlaşmazlıkları ele aldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlam, örneğin, geleneksel olarak tamamen özel anlaşmazlıkları çözen bir ihtiyati tedbirin bağlamıyla çelişmektedir⁶⁷. Kamuya karşı özel ayrımı, avukatların mahkemedeki argümanlarında,⁶⁸ mahkeme görüşlerinde ve risalelerde olağan hale gelmiştir. Örneğin bir özel nitelikli bir kurumda çalışan kişinin görevden haksız şekilde alınması durumunda dikkat edilmesi gereken bu özel hukuk kişinin bulunduğu görevin kamu yararına hizmet edip etmediğidir. Kamuya hizmet niteliğinde bulunan bir görevden haksız yere alınan kişinin mandamus ile tekrar görevine döndürülmesi mümkün olacaktır. Zaten Kamu Görevliliğine dönüşte on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda, bireyler bir kamu görevine geri dönmek için sık sık mandamus kullandılar.⁶⁹ Bu kullanım mahkemeler tarafından memnuniyetle karşılandı ve daha sonra incelemelerde mahkemenin mandamus vereceği birincil dava türü olarak listelendi. Kamu görevine iade talebi, mandamusun birçok temel özelliğini devreye sokmuştur. Davacı, göreve iade edilememesinin açık ve yasal bir hak olduğunu ileri sürecektir. Daha sonra, davacı, usulüne uygun olarak borçlu olduğu şeyi -durumunu- geri almanın tek yolunun, davalıyı davacıyı eski konumuna getirmeye zorlamak olduğunu iddia ederek, yeterli bir hukuk yolunun bulunmadığını kolaylıkla gösterecektir.

Nihayetinde Yüksek Mahkeme, temel hakların uygulanması dışındaki amaçlar için mandamusa başvurabilir, örneğin:

- Kamu görevlisinin Anayasa veya kanunla kendisine verilen yetkiye sahip olduğu durumlarda kanuni bir görevi ifa etmek veya yapmayı reddetmesi durumunda, Mahkeme, kendisine yetkiyi kullanma talimatını veren bir emirdir.

Burada ikinci bir iş yapan kamu görevlisi örneğine baktığımızda, bu konuda nasıl bir yol izlenebilir? Bu konuda Yargıtay'ın verdiği bir karar bulunmaktadır. Konu kamuda sağlık çalışanlarının ikinci işi yapıp yapmamasına dairdir. Yargıtay “*ikinci iş yapan kamu görevlisi hekimin disiplin suçu işlediğinden bahseder ve disiplin suçu teşkil eden böyle bir fiilden dolayı kamu görevlisi hekim aleyhine disiplin işlemi başlatılması zorunludur*” demektedir. Bu hukuki durumdan hareketle, *Bakanın himayesinde bulunan kamu hizmetlilerinin ikinci iş yapma aleyhinde işlem başlatması ile ilgili genel bir takdir hakkı ve Yasayı uygulamama yetkisi yoktur. Bu konuda yetki zorlayıcıdır(mandatory). Yasa bu görevi Bakan'a verdiği için Bakan ve başında bulunduğu kamu organının bu görevi yapmasını sağlamak amacıyla Mandamus Emri verilmesi kaçınılmazdır*⁷⁰.

SONUÇ

Mandamus Halsbury's Laws of England, 4. Basım, Vol.1, sayfa 229, paragraf 128'de tanımı ortaya konurken, Yüksek Mahkeme tarafından verilebilen en kapsamlı çare olarak görüldüğü ve herhangi bir kişiye, kuruma veya yargı niteliğinde yetki kullanan makamlara yönelik

⁶⁷ Viner Charles, *A General Abridgement Of Law And Equity*, London, 1742, 422–28.

⁶⁸ R v. Lord Montacute, “in which counsel for the plaintiff and defendant argued about whether or not the issue was in “furtherance of public justice.” (1751) ifadeleri.; Davis Audrey, A Return To The Traditional Use of The Writ Of Mandamus, *Lewis & Clark Law Review*, Vol 24.4, 2020, ss.1527-1548.

⁶⁹ R v. Corp. of Wells (1767) 98 Eng. Rep. 41, 41–42; 4 Burr. 1999 (KB); R v. Mayor of Wilton (1697) 87 Eng. Rep. 642, 642; 5 Mod. 257 (KB), Akt: Audrey, Davis, A Return To The Traditional Use Of The Writ Of Mandamus, *Lewis & Clark Law Review*, Vol 24.4, 2020, ss.1527-1548.

⁷⁰ Madatory yetki ile ilgili bakınız: Moschatos Case (1895)I CLR.381, Aktaran:D.1/2017, Yargıtay/ Asli Yetki: 1/2015

görevleri veya kamu görevi ile ilgili belirli bir şeyi yapmasını buyuran nitelikte emir olduğu anlaşılmaktadır. İlâveten, bir hakkın olduğu ancak belli bir hukuki çarenin mevcut olmadığı her durumda uygulandığı, takdir hakkına bağlı olarak öne çıktığı bir emirdir. Mandamus emri, yetkilerini kullanmayan kamu görevlisi veya kamu kurumlarına karşı verilebilmektedir. Anayasanın 151(3) maddesi böyle bir yetkiyi verdiği göre anayasanın 152. Maddesi ile çatışmayacak şekilde kamu görevi veya yarı kamu karakterindeki bir yetkinin kullanılmasını sağlamak için, mandamus emri verilmesine mâni bir durum yoktur. Bu durumu mandamus prensipleri çerçevesinde açıklanacak olursa, bir kamu görevlisi, görevi veya kanuni vecibeleriyle ilgili yetkisini kullanmadığında aleyhine mandamus emri ısdarı için talepte bulunabilir; ancak talebin Yüksek İdare Mahkemesi yetkisine girmesi halinde Yargıtay'ın Mandamus Emri ısdar etmeye yetkisi yoktur⁷¹.

Bu sonuca göre, Yargıtay;

- a) Özel hukuk sahasına giren bir konuda, yetkisini kullanmayan kamu makamlarına karşı Mandamus Emirnamesi ısdar edebilir.
- b) Kısmen kamu hukuku kapsamına girse bile, özel kişileri ilgilendiren bir konuda Mandamus Emirnamesi ısdar edilebilir.
- c) Belli bir konuda yetkilerini kullanmayan herhangi bir kamu görevlisi veya kamu kuruluşu aleyhine, kullanmadığı yetkilerini kullanması yönünde Mandamus emirnamesi ısdar edilebilir. Ancak konunun münhasıran YİM yetkisine girmesi halinde, Yargıtay'ın Mandamus Emirnamesi ısdar etme yetkisi yoktur⁷².

Prohibiton, İngiltere'deki King's Bench Mahkemesi tarafından dayatılan kontrol sisteminin bir parçası olarak certiorari ile birlikte geliştirildi. Geriye dönük değil, ileriye dönük bir çareydi. “Öncelikle, bir alt mahkemenin yetkisini aşan bir şey yapmasını yasaklamakla ilgiliydi” (Wade ve Forsyth, yukarıda, 603). O da isteğe bağlı bir çareydi (ve hâlâ da öyle). “Yasaklanacak bir şey kalmadıkça” verilmeyecekti.⁷³ **Ancak, mandamus hak veren emir olmadığı gibi konu Mahkeme'nin takdir yetkisinde olan bir duruma özgüdür.** Başka bir ifadeyle meseleye bağlı doğal bir emir olarak verilmemektedir. **Özel nitelikli emirdir** ve belli görevlerin yapılmasını sağlamada zorlayıcıdır. Burada kamu görevlisinin görevini yapmamasında **makul bir nedeni olmadığı** durumlarda mandamus istidası ile mandamus emri istenir. Buradaki temel kriter hukuken bir hakkın varlığının mevcudiyeti olduğunun gösterilmesi ve kendisine karşı kanuni vecibelerini ve/veya yükümlülüklerini yerine getirmesi gereken bir görev olduğunun gösterilmesidir. Kısaca bu görev yasadan kaynaklanmaktadır. Yasada var olan ve yapması gereken bir göreve rağmen bu hakkın yerine getirilmesini yerine getirmeyen kamu görevlisi ve/veya kamu kuruluşu yalnızca yasal ve somut bir görevin yerine getirilmesine karşı istenebilir. Başka bir ifadeyle kamu kuruluşlarının genel yetkilerine dair bir talep söz konusu olmaz. Zira kişisel menfaatin somut bir hakla varlığı gerekir.

⁷¹ D.2/2020, Yargıtay /Asli Yetki No: 15/2019.

⁷² D.2/2020, Yargıtay /Asli Yetki No: 15/2019.

⁷³ Review Of Prerogative Writs, *Issues Paper/Law Commission*, New Zeland, Wellington 2008, ss.1-44, s.7 <https://www.lawcom.govt.nz/sites/default/files/projectAvailableFormats/NZLC%20IP9.pdf> (Erişim Tarihi: 16.01.2022)

Yargıtay'ın Mandamus Emirnamesi ısdar etme yetkisinin sınırı nedir diye bakıldığında, Yargıtay D.1/2017 kararında da vurguladığı üzere, Anayasa'nın 151(3) maddesinde yer alan Mandamus Emirnamesinin mehazı İngiltere olsa da İngiliz Hukuk Sisteminde'de Anayasa'nın 152. Maddesindeki gibi bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla Kıbrıs Türk hukuk sistemi bahsettiği çareler açısından karma niteliktedir. Özellikle hukuk davalarında Anglo-Sakson sistemi benimsenirken, idari davalarda Kara Avrupası sistemine yakın bir sistem benimsenmiştir.

Sonuç itibarıyla, mandamus emirnamesi, Kıbrıs Türk hukuk sisteminde idari davalarda Kara Avrupası sistemine yakın bir sistem benimsenmesine rağmen emirnameler konusunda on dokuzuncu yüzyılın sonunda İngiltere'den, özellikle Halsbury Laws of England ve İngiliz içtihatlarından ithal edildiği çerçevede hukuk davalarında yer aldı. Esasen dar ve sınırlı bir yörüngede işlev gördü. Hukuk Usulü Muhakemeleri Tüzüğü, Elli Altıncı Emir'de "Mandamus Davaları" hususunu izah ederken ortaya konan ihtiyaç ve taleplere cevap vermek için oluşturulmuş usul olsa da 21. yüzyılın başında meydana gelen hızlı değişimlere rağmen halen aynı kalıpta kalmıştır. Neticede bir somut hakkın varlığı yasal zeminde söz konusu olduğunda ilgili kamu görevlisi bu konuda yasa gereği ortaya çıkan görevini yerine getirmek zorundadır. Daha öte, kamu görevlisi alınan mahkeme kararlarını da uygulamak zorundadır. Bir kamu görevlisi, bir kişiye karşı kamu hizmetini iyi niyet dışında engelliyorsa bu hakkın yerine getirilmesi dışında ilgili kamu idaresinin güvenilirliğine karşı da suçtur.

KAYNAKÇA

(?), "Control of Governor by Mandamus", *Columbia Law Review*, Vol. 6, No. 6, Haziran 1906, ss. 453-454.

(?), "Quo Warranto, Resolution of Disputes -- Right to Public Office", *California Attorney General's Office*, 1990, ss.1-24, ss.5-10.

Anayasa Mahkemesi 5/1977; Yargıtay/Asli Yetki 10/1976.

Audrey, Davis, A Return To The Traditional Use Of The Writ Of Mandamus, *Lewis & Clark Law review*, Vol 24.4, 2020, ss.1527-1548.

Banzai, Aditya, The Origins of Judicial Deference to Executive Interpretation, *The Yale Law Journal*, Vol. 126, No. 4, Şubat 2017, ss. 908-1001.

Bellissimo Mario D., Mandamus: A Compelling Remedy?, ss.1-17.

Costello, Kevin, "Mandamus and Borough Political Life, 1615 to 1780", *The Journal of Legal History* Volume 42, Issue 2, 2021, ss.171-201.

Cheney v. United States District Court for the District of Columbia, 542 U.S. 367, 2004.

Chitty T. Willes, *The Laws of England*, Crown Practice, Canada Law Book Company, Limited, Toronto, Canada, 1909, s77.

Control by Mandamus over Jurisdictional Mistake of Law, *Virginia Law Review*, Vol. 1, No. 4, Ocak 1914, ss. 320-322.

D. 1/2017 Yargıtay/Asli Yetki: 1/2015.

D. 11/2021 Yargıtay/Asli/Yetki No: 14/2021.

D. 3/2017 Yargıtay/Asli/Yetki No: 17/2017.

D.1/1998 Yargıtay Asli Yetki 6/1998.

D.6/2021 Yargıtay/Asli Yetki No: 3/2021.

D.2/2020 Yargıtay/Asli Yetki No: 15:2019.

D. 1/2015 Yargıtay/Asli Yetki/İstinaf:1/2014 (Yargıtay/Asli Yetki Dava No:18/2014).

D.1/84 Yargıtay/Asli Yetki 3/83.

Dragan v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration) Case,21 Şubat 2003, (2003), 228 F.T.R. 52 (TD): Akt: Bellissimo, Mario D., “Mandamus: A Compelling Remedy?” ss.1-17: <https://www.cba.org/cba/cle/pdf/Bellissimo.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2022).

E. R. S., Habeas Corpus as a Method of Review: Prohibition: Mandamus, *Michigan Law Review*, Vol. 41, No. 5 (Nisan 1943), ss. 937-943.

Erhurman, Tufan, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku*, Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Işık Kitapevi, Kıbrıs 2012.

Fenn Augustus H., Two Questions concerning Mandamus, *The Yale Law Journal* , Haziran 1893, Vol. 2, No. 6 (Ocak 1893), ss. 219-227.

Gay - Torrence (1904) Ekim 18, 1904, 144, 145,147: <https://casetext.com/case/gay-v-torrance-2>

Goodman, Leonard S., “Mandamus in the Colonies-The Rise of the Superintending Power of American Courts”, *The American Journal of Legal History* , Oct., 1957, Vol. 1, No. 4, Ekim 1957, ss. 308-335.

Henderson, G., *Foundations of English administrative law : certiorari and mandamus in the seventeenth century*, Oxford University Press, 1963, s.127-42.

İstida No: 1/75, KKTC Yüksek Mahkeme, Asli Yeti,21 Ekim 1975. <https://oag.ca.gov/sites/all/files/agweb/pdfs/press/answer-petition-writ.pdf> (Erişim Tarihi: 3.02.2022).

James E. Pfander, Marbury, Original Jurisdiction, and the Supreme Court’s Supervisory Powers, 101 *Columbia Law Review*, 2001. https://www.researchgate.net/publication/272552187_Marbury_Original_Jurisdiction_and_the_Supreme_Court%27s_Supervisory_Powers (Erişim Tarihi: 2.09.2022)

Kapoor, Tanu, “Analysis of Types of Writs under Constitution of India: Landmark Cases”, *Latest Laws*,2020: <https://www.latestlaws.com/articles/analysis-of-types-of-writs-under-constitution-of-india-landmark-cases-by-tanu-kapoor/> (Erişim Tarihi: 3.09.2022)

Mandamus in Administrative Actions: Current Approaches, *Duke Law Journal*, Vol. 1973, ss.207-217.

Mandamus, *Britannica Dictionary*: <https://www.britannica.com/topic/mandamus> (Erişim Tarihi: 3.01.2022).

Mandamus, *The Yale Law Journal*, Nisan 1910, Vol. 19, No. 6, Nisan 1910, ss. 462-465.

Mandamus. Original Jurisdiction of the Supreme Court of the United States. Mandamus in Aid of Appellate Jurisdiction, *Columbia Law Review* , Şubat 1933, Vol. 33, No. 2, Şubat 1933, ss. 366-368.

Mandamus. Determination of Constitutionality Source: *Columbia Law Review*, Vol. 24, No. 3, Mart 1924, ss. 317-318.

Mandamus. Public School Authorities. Administrative Law, *Columbia Law Review* , Aralık 1921, Vol. 21, No. 8, ss. 823-824.

Mandamus. Revocation of Void License Granted by Mayor , *Columbia Law Review*, Vol. 28, No. 7 (Nov., 1928), ss. 979-980.

Mandamus. Writ to Compel Recognition as Officer of Private Corporation. Mandamus , *The Yale Law Journal*, Vol. 32, No. 5, Mart, 1923, ss. 503-504.

Mandamus: When Issued, *Michigan Law Review*, Vol. 21, No. 7, Mayıs, 1923, ss. 813-814.

Necatigil, Zaim, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku*, Rüstem Kitapevi, İstanbul, 1988.

Necatigil, Zaim, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku*, Işık Kitapevi, İstanbul, 2015

Prima Face, Thomson Reuters Dictionary, 2022.

Review Of Prerogative Writs, *Issues Paper/Law Commission*, New Zeland, Wellington 2008, ss.1-44, s.7 <https://www.lawcom.govt.nz/sites/default/files/projectAvailableFormats/NZLC%20IP9.pdf> (Erişim Tarihi: 16.01.2022).

State v. Hurd Case (1895), USA Law, 47: <https://law.justia.com/cases/new-jersey/supreme-court/1981/86-n-j-525-0.html>

Sacramento County Puplic Law Dictionary, Writ, <https://saclaw.org/law-101/appeals-topic/> (Erişim Tarihi: 5.02.2022).

Tapping, Thomas, “The Law and Practice of The High Prerogative Writ of Mandamus 2” (1853). s 56.

The United States Court Of Appeals For The Ninth Circuit, Case: 17-72917, 10/24/2017, ID: 10628844, ss.1- 234.

Turhan, Turgut, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, *AÜHFD* 2008, ss.253-283.

Viner Charles, *A General Abridgement of Law and Equity*, London, 1742, 422–28.

Writ of Mandamus [Writs in Indian Constitution]; <https://cdn1.coolgyan.org/wp-content/uploads/2020/10/Writ-of-Mandamus.pdf> (Erişim Tarihi: 13.01.2022).

Yargıtay/Asli Yetki 10/76, 9 Aralık 1976, <https://www.mahkemeler.net/Kararlar/Yargitay/asli-yetki/kno/1976/K-10-76.doc> (Erişim Tarihi 10.10.2022)